

Кульчицький В. І.,*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Державного податкового університету
<https://orcid.org/0000-0003-4646-6861>***Волкова Л. В.,***кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Державного податкового університету
<https://orcid.org/0000-0002-7007-4377>*

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ГРОШІ» В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ

Анотація. У статті досліджено особливості вербалізації концепту ГРОШІ (MONEY / GELD) в англійській та німецькій лінгвокультурах у когнітивно-лінгвістичному та лінгвокультурологічному аспектах. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю виявлення універсальних і національно-специфічних способів мовної репрезентації одного з базових концептів сучасної культури, що відображає економічні, соціальні та ціннісні орієнтири мовної спільноти. Метою статті є вивчення особливостей вербалізації концепту ГРОШІ в англійській та німецькій мовах, здійснення їх зіставного аналізу та визначення основних мовних засобів репрезентації цього концепту. У роботі використано описовий, зіставний, лексико-семантичний, когнітивний і лінгвокультурологічний методи дослідження. Проаналізовано семантичні особливості ключових лексем MONEY і GELD, їх етимологію, словникові дефініції та функціонування в сучасній мовній практиці. Особливу увагу приділено фразеологічним одиницям, пареміям і концептуальним метафорам як основним засобам мовної об'єктивації досліджуваного концепту. Встановлено, що в обох мовах концепт ГРОШІ виходить за межі суто економічного значення й репрезентує матеріальний добробут, соціальний статус, владу, працю, моральні цінності та міжособистісні відносини. З'ясовано, що в англійській лінгвокультурі домінують прагматичні уявлення про гроші як інструмент досягнення успіху, ефективності та соціального впливу, тоді як у німецькій мовній картині світу більш виразно актуалізуються концепти ощадливості, відповідальності, працьовитості та раціонального використання матеріальних ресурсів. Дослідження англійських і німецьких фразеологізмів та паремій дало змогу простежити особливості мовної репрезентації матеріальних цінностей, ставлення до праці, багатства й фінансової відповідальності в обох культурах. Проаналізовано концептуальні метафори MONEY IS LIQUID та MONEY IS SOLID, які відображають когнітивні механізми осмислення економічних процесів в англійській мові. Визначено, що мовні засоби вербалізації концепту ГРОШІ демонструють поєднання універсальних когнітивних моделей із національно-культурною специфікою їх реалізації. Доведено, що зіставний аналіз концепту ГРОШІ є ефективним інструментом виявлення особливостей англійської та німецької мовних картин світу, а також розкриття взаємозв'язку мови, мислення та культури.

Ключові слова: концепт ГРОШІ, вербалізація концепту, англійська лінгвокультура, німецька лінгвокультура, концептуальна метафора, паремії.

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістичній науці окрема увага приділяється дослідженню концептів як ментальних утворень, що відображають особливості світосприйняття носіїв певної мови чи культури. ГРОШІ (MONEY / GELD) є одним із базових концептів, що репрезентує систему суспільних цінностей, культурних установок, а також економічних відносин. Мовна репрезентація цього концепту виходить далеко за межі матеріальних цінностей і охоплює емоційні, моральні, оцінні та соціокультурні смисли.

Актуальність дослідження вербалізації концепту ГРОШІ (MONEY / GELD) в англомовній та німецькомовній культурах зумовлена зростанням інтересу серед сучасних науковців у час глобальних змін до вивчення мовних картин світу різних народів для віднаходження спільних та відмінних рис у світосприйнятті, поглядах та ціннісних орієнтирах. Дослідження вербалізації концепту ГРОШІ (MONEY / GELD) в англійській та німецькій лінгвокультурах надасть змогу виявити як універсальні, так і національно-специфічні особливості осмислення матеріальних цінностей; простежити відображення культурних стереотипів у мовних одиницях і визначити особливості цього концепту в різних мовних картинах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема дослідження концептів посідає важливе місце у сучасній когнітивній лінгвістиці. Теоретичні засади концептуального аналізу були закладені у працях Дж. Лакоффа та М. Джонсона, які свого часу довели, що абстрактні поняття осмислюються людиною через систему концептуальних метафор [1, с. 3–13]. Саме їхня теорія стала підґрунтям для подальших досліджень мовної репрезентації економічних понять, зокрема концепту ГРОШІ. Значний внесок у дослідження мовної репрезентації концепту ГРОШІ зробив З. Кевечеш. У своїй статті «The Power (and Problem) of Money» [2] автор проаналізував англійські ідіоми, пов'язані з грошима, та довів, що вони ґрунтуються переважно на концептуальних метафорах *MONEY IS A MOVING SUBSTANCE / OBJECT / LIQUID AND MONEY IS A FORCE*, які відображають особливості сприйняття грошей в англомовній

культури. Подальший розвиток ці ідеї отримали у його дослідженні «Metaphorical Idioms in Extended Conceptual Metaphor Theory» [3], де аналізуються сучасні англійські фразеологізми з компонентом MONEY. Серед українських учених концепту ГРОШІ приділяли увагу, зокрема, І. Р. Гудз та О. В. Ладика [4], які дослідили репрезентацію концепту MONEY на фразеологічному рівні в англійській мові та виявили, що гроші є дуже важливим компонентом англосовної культури, виражаючи у фразеології англійської мови щось сильне та могутнє. Г. Р. Малиновська [5], своєю чергою, студіювала національно-культурні особливості концептуалізації поняття ГРОШІ у фразеологічному фонді англійської та української мов і дійшла висновку, що досліджуваний концепт має антропоцентричну природу і посідає надзвичайно важливе місце в ієрархії цінностей обох культур. О. Нежива [6] порівнювала вживання концепту ГРОШІ в українській та німецькій фразеології та дійшла висновку, що для німецької мови характерна більша кількість фразеологічних одиниць, які закликають до ощадливості й раціонального використання коштів. Н. Макаренко [7], досліджуючи концепт GELD у німецькомовній науковій картині світу, виявила, що носіями німецької мови він сприймається як показник соціальної значущості об'єктів і виступає як інформаційний інструмент у соціальних відносинах індивідів.

Мета статті полягає у вивченні особливостей вербалізації концепту ГРОШІ (MONEY / GELD) в англійській та німецькій лінгвокультурах, здійсненні порівняльного аналізу на базі двох мов, а також виявленні основних мовних репрезентантів цього концепту у досліджуваних мовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній когнітивній та лінгвокультурологічній парадигмі *концепт* розглядається як одна з ключових одиниць репрезентації знань про навколишній світ. На відміну від звичайного лексичного значення, концепт охоплює не тільки поняттєву інформацію, а й образні, оцінні, культурні та асоціативні характеристики, які формуються у процесі історичного розвитку певної мовної спільноти. Саме через це вивчення концептів уможливорює простеження взаємозв'язків між мовою, мисленням і культурою, а також виявлення особливостей національної мовної картини світу. Український дослідник А. М. Приходько розглядає концепт з точки зору багатовимірного ментального утворення, яке існує у людській свідомості та об'єктивується через застосування мовних засобів різних рівнів. Науковець підкреслює, що концепти – це не ізольовані одиниці, а навпаки, вони формують цілісну концептосферу, у межах якої між ними встановлюються різноманітні семантичні й когнітивні зв'язки [8, с. 19–33]. Важливе місце у лінгвістичній науці посідає дослідження механізмів мовної об'єктивації концептів, оскільки саме ці механізми дають можливість реконструювати особливості світогляду певної лінгвокультурної спільноти. Подібне бачення простежується також і у працях О. О. Селіванової, яка розглядає концепт як інформаційну структуру свідомості, що формується в процесі пізнання світу та охоплює результати когнітивної діяльності людини [9]. Такий підхід дає підстави розглядати вербалізацію концептів як один із найважливіших способів дослідження взаємозв'язку мови і культури.

Концепт ГРОШІ (MONEY / GELD) належить до базових концептів світової культури нашого часу, оскільки відображає не тільки економічну сферу життя суспільства, а й систему його цінностей, соціальних відносин та морально-етичних уяв-

лень. У сучасній когнітивній лінгвістиці гроші розглядаються як складне ментальне утворення, що формується під впливом історичного розвитку суспільства, національних культур і мовних картин світу. Саме через це вербалізація цього концепту в різних мовах демонструє як універсальні, так і національно-специфічні риси.

Ядром вербалізації концепту ГРОШІ в англійській мові виступає лексична одиниця MONEY, яка виражає базове поняття матеріальної цінності і засобу обміну. В англосовному тлумачному словнику Merriam-Webster Dictionary лексема MONEY визначається як *загальноприйнятий засіб обміну, міра вартості та засіб платежу* (англ. *something generally accepted as a medium of exchange, a measure of value, or a means of payment*) [10]. Крім прямого значення, словник фіксує також уживання цього слова у значенні *багатство, капітал або фінансові ресурси*, що свідчить про широкую семантичну структуру цієї лексеми. Відповідно до етимологічного словника англійської мови, лексична одиниця MONEY походить від латинського слова *moneta*, пов'язаного з храмом богині Юнони Монети (Juno Moneta), де в Стародавньому Римі карбували монети [11].

У німецькій мові ядром досліджуваного концепту є лексема GELD. За даними німецького словника Duden, лексема GELD насамперед означає офіційний платіжний засіб у вигляді банкнот чи монет, а також уживається для позначення фінансових ресурсів загалом. Водночас етимологія слова демонструє ширше культурно-історичне підґрунтя: давньовірхньонімецьке *gelt* первісно означало *плату, винагороду, відшкодування*, а вже згодом набуло значення грошового засобу платежу [12]. Такий розвиток семантики свідчить про тісний зв'язок поняття грошей із соціальними відносинами обміну, компенсації та оцінки вартості.

Отже, етимологічний і семантичний аналіз лексем MONEY та GELD засвідчує, що в обох мовах концепт ГРОШІ формується не лише як економічна категорія, а й як важливий елемент соціально-культурного досвіду, що відображає історично сформовані уявлення про цінність, обмін і матеріальний добробут.

Одним із найпродуктивніших засобів вербалізації концепту ГРОШІ є фразеологічні одиниці, оскільки вони відображають усталені культурні уявлення про матеріальні цінності, працю, добробут і соціальні відносини. На відміну від окремих лексем, фразеологізми репрезентують не лише денотативне значення, а й оцінне ставлення мовної спільноти до грошей. Саме тому їх аналіз дає змогу простежити національно-культурну специфіку концептуалізації фінансової сфери.

В англійській мові концепт MONEY широко представлений у фразеологічних одиницях, наприклад *to make money, money talks, be in the money, throw money down the drain, put one's money where one's mouth* тощо [13]. Фразеологізм *to make money* (заробляти гроші) є одним із найуживаніших і відображає сприйняття грошей як результату праці. Такий вислів підкреслює зв'язок фінансового добробуту з професійною активністю та особистою ініціативою, що є характерною рисою англосовної культури. Вираз *money talks* (гроші усе вирішують) репрезентує уявлення про гроші як джерело влади та впливу. У ньому концепт MONEY набуває символічного значення соціальної сили, здатної впливати на прийняття рішень, поведінку людей та навіть суспільні процеси. Фразеологізм *be in the money* (бути заможним) вербалізує концепт грошей як показник матеріального успіху й добробуту. Він демонструє позитивну оцінку

фінансової забезпеченості та асоціює достаток із комфортом і високим соціальним статусом. Ідіома *throw money down the drain* (марно витратити гроші) відображає негативне ставлення до необдуманих фінансових витрат. Образ «викидання грошей у злив» підкреслює цінність матеріальних ресурсів і засуджує їх нераціональне використання, що свідчить про важливість ощадливості в англомовній культурі. Фразеологічна одиниця *put one's money where one's mouth is* (підкріплювати слова справами) первинно пов'язаний із готовністю ризикувати власними коштами заради підтвердження своїх переконань. У ширшому значенні цей вислів символізує відповідальність за власні слова та готовність підтвердити їх реальними діями. У цьому випадку гроші виступають своєрідною мірою щирості, довіри й особистої відповідальності. Отож, більшість із наведених прикладів демонструє прагматичне ставлення до грошей як до засобу досягнення успіху, соціального впливу або матеріального добробуту.

У німецькій мові концепт GELD також широко репрезентований у фразеологічних одиницях, які відображають культурні уявлення про матеріальні цінності, ощадливість і відповідальне ставлення до фінансових ресурсів. Фразеологізм *Geld regiert die Welt* (гроші правлять світом) репрезентує гроші як символ влади та суспільного впливу. У цьому вислові гроші постають соціальним чинником, здатним визначати перебіг подій, впливати на поведінку людей і їх відносини. Така інтерпретація свідчить про усвідомлення значної ролі економічного чинника в сучасному суспільстві. Ідіома *Geld zum Fenster hinauswerfen* (викидати гроші на вітер) характеризує нераціональне та марнотратне використання коштів. Образ грошей, які безповоротно залишають людину через вікно (в оригінальному вислові), підкреслює їхню цінність і засуджує необдумані витрати. Цей фразеологізм відображає традиційно позитивне ставлення німецької культури до ощадливості та фінансової відповідальності. Фразеологізм *auf großem Fuß leben* (жити на широку ногу) позначає спосіб життя, що характеризується значними матеріальними витратами, розкішшю та високим рівнем споживання. У контексті вербалізації концепту GELD цей вислів репрезентує гроші як засіб досягнення комфортного й престижного способу життя, а також як показник соціального статусу людини. Водночас у німецькій лінгвокультурі цей фразеологізм нерідко має іронічне або критичне забарвлення, якщо йдеться про надмірне чи необгрунтоване марнотратство. Це свідчить про неоднозначне ставлення до матеріального достатку, тобто фінансовий добробут оцінюється позитивно лише за умови його розумного й відповідального використання.

Паремії, які відображають систему цінностей певної мовної спільноти й концентрують багатовіковий соціальний досвід, відіграють важливу роль у вербалізації концепту ГРОШІ. Прислів'я та приказки акумулюють народні уявлення про багатство, працю, ощадливість, матеріальні блага та моральні аспекти життя, тому саме вони є джерелом, яке варто дослідити з погляду національно-культурної специфіки репрезентації досліджуваного концепту.

В англійській паремійній картині світу відображені прислів'я *Money makes the mare go; Time is money; Money doesn't grow on trees; A fool and his money are soon parted*. Ці прислів'я репрезентують зв'язок грошей із працею, відповідальністю, ефективним використанням часу та особистою фінансовою дисципліною. У німецькій мові аналогічні смисли демонстру-

ють паремії *ist des Talers nicht wert; Ohne Fleiß kein Preis; Wer den Pfennig nicht ehrt; Geld allein macht nicht glücklich*. Поєднання схвалення працьовитості, ощадливості та розуміння того, що матеріальні блага не є основною умовою щасливого життя – це характерні маркери репрезентації концепту ГРОШІ в німецькій лінгвокультурі. Відтак, паремійний фонд обох мов відображає універсальне розуміння грошей як важливого ресурсу, пов'язаного з працею, відповідальністю та добробутом. Водночас англійська лінгвокультура більшою мірою звертає увагу на практичну цінність грошей і раціональне використання часу, тоді як німецька – на працьовитість, ощадливість та пріоритет моральних цінностей над матеріальними благами.

К. Гертег зазначає, що в англійській мові концепт MONEY осмислюється через образні моделі, які відображають когнітивне осмислення економічних процесів. Аналізуючи англомовний бізнес-дискурс, науковиця виокремлює найпродуктивніші метафори MONEY IS LIQUID та MONEY IS SOLID [14]. Перша модель реалізується через дієслова *flow, pour, inject, drain, circulate*, які передають уявлення про рух грошей за аналогією з рідиною (*cash flow, money flows into the market, inject capital*). Друга модель демонструє сприйняття грошей як матеріального об'єкта, що може бути міцним, накопичуватися або слугувати основою для економічної діяльності (*solid assets, financial foundation*). На думку дослідниці, використання цих моделей зумовлене прагненням зробити складні економічні процеси більш зрозумілими завдяки зверненню до повсякденного досвіду людини.

Сучасні корпусні дослідження підтверджують, що концептуальні метафори, пов'язані з концептом ГРОШІ, мають системний характер. Зокрема, Ч. Чень та С. Вень, проаналізувавши англомовний корпус текстів, дійшли висновку, що метафорична концептуалізація грошей ґрунтується на повторюваних когнітивних моделях та визначається культурними чинниками. Це свідчить про системність мовної репрезентації концепту ГРОШІ та залежність його вербалізації від культурно зумовлених способів концептуалізації економічної реальності [15].

Варто зауважити, що спеціальних когнітивно-лінгвістичних досліджень концептуальних метафор, пов'язаних з концептом ГРОШІ у німецькій мові значно менше, ніж в англійській. Водночас аналіз німецьких паремій і фразеологізмів дає підстави говорити про подібні способи концептуалізації цього поняття. Проте, на відміну від англійської лінгвокультури, у німецькому паремійному матеріалі більш виразно актуалізуються ідеї ощадливості, відповідальності та раціонального використання матеріальних ресурсів, тоді як в англійській мовній картині світу помітнішим є акцент на досягненні матеріального добробуту, ефективності та ролі фінансових ресурсів у досягненні успіху.

Висновки. Отже, сучасні лінгвістичні дослідження дають підстави розглядати концепт ГРОШІ як багатокомпонентне когнітивне утворення, що поєднує поняттєвий, образний і ціннісний аспекти. Його мовна репрезентація здійснюється через лексичні одиниці, фразеологізми, паремії та інші мовні засоби, у яких відображаються культурні уявлення суспільства про матеріальні цінності. Саме тому зіставне дослідження англійської та німецької лінгвокультур дає змогу виявити як універсальні механізми концептуалізації грошей, так і їхню національно-культурну специфіку. Відтак, семантична струк-

тура обох досліджуваних лексем виходить за межі суто економічного значення. В обох мовах концепт ГРОШІ позначає не лише засіб обміну, а й матеріальний добробут, фінансові можливості та соціальну цінність, що створює основу для формування широкої мережі похідних лексем, фразеологізмів, паремій і метафоричних моделей, через які досліджуваний концепт реалізується в англійській та німецькій лінгвокультурах.

Перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку вбачаємо у вивченні особливостей вербалізації концепту ГРОШІ (MONEY / GELD) в різних типах дискурсу; а також у детальному дослідженні концептуальних метафор, пов'язаних з концептом ГРОШІ у німецькій мові.

Література:

1. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. 2nd ed. Chicago : University of Chicago Press, 2003. 276 p.
2. Kövecses Z. The power (and problem) of money. *Society and Economy*. 2018. № 40 (3). P. 365–376. DOI:10.1556/204.2018.40.3.4
3. Kövecses Z. Metaphorical Idioms in Extended Conceptual Metaphor Theory. *Yearbook of Phraseology*. 2024. № 15 (1). P. 101–118. DOI:10.1515/phras-2024-0006
4. Гудз І. Р., Ладика О. В. Репрезентація концепту MONEY на фразеологічному рівні в англійській мові (на матеріалі тлумачних і фразеологічних словників англійської мови). *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 5. Т. 1. С. 51–56.
5. Малиновська Г. Р. Національно-культурні особливості концептуалізації поняття «ГРОШІ» у фразеологічному фонді української і англійської мов. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 14. Т. 2. С. 136–142. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.14-2.25>
6. Нежива О. Концепт «ГРОШІ» в українській та німецькій фразеології. *Новації і традиції перекладу: українські студії в європейському вимірі (присвячена року Європи в Україні)* : збірники матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, Київ 12–13 листопада 2020 р. Київ : НУБІП, 2020. С. 58–60.
7. Макаренко Н. Концепт GELD у німецькомовній науковій картині світу. *Наукові записки*. 2016. Вип. 146. С. 157–160.
8. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. *Запоріжжя : Прем'єр*, 2008. 332 с.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
10. Money. *Merriam-Webster Dictionary*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/money> (дата звернення: 13.07.2026 р.)
11. Money. *Etymonline*. URL: <https://www.etymonline.com/word/money> (дата звернення: 13.07.2026 р.)
12. Geld. *Duden*. URL: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Geld> (дата звернення: 13.07.2026 р.)
13. The Free Dictionary. <https://idioms.thefreedictionary.com/> (дата звернення: 14.07.2026 р.)
14. Herteg C. Money and Money-Related Metaphors in Business English. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*. 2016. Vol. 2, No. 7. P. 54–59. DOI: 10.18844/prosoc.v2i7.1180.
15. Chen Ch., Wen X. Metaphorical Richness: A Corpus Study of Money Metaphors in English and Chinese Language. *Cognitive Linguistic Studies*. 2024. Vol. 11, No. 2. P. 334–369. DOI: 10.1075/cogls.00123.wen.

Kulchytskyi V., Volkova L. Verbalization of the concept of MONEY in English and German linguistic cultures

Summary. The article examines the peculiarities of the verbalization of the concept of MONEY (MONEY / GELD) in the English and German linguistic cultures from cognitive-linguistic and linguocultural perspectives. The relevance of the study is determined by the need to identify universal and culture-specific ways of the linguistic representation of one of the fundamental concepts of contemporary culture, which reflects the economic, social, and value orientations of a language community. The aim of the article is to investigate the peculiarities of the verbalization of the concept of MONEY in English and German, to conduct a comparative analysis, and to identify the principal linguistic means used to represent this concept. The research employs descriptive, comparative, lexical-semantic, cognitive, and linguocultural methods. The semantic characteristics of the key lexemes MONEY and GELD, their etymology, dictionary definitions, and functioning in contemporary language use are analysed. Particular attention is paid to phraseological units, proverbs, and conceptual metaphors as the principal means of the linguistic objectification of the concept under study. The findings demonstrate that in both languages the concept of MONEY extends beyond its purely economic meaning and represents material wealth, social status, power, labour, moral values, and interpersonal relationships. It has been established that the English linguistic culture is dominated by pragmatic perceptions of money as a means of achieving success, efficiency, and social influence, whereas the German linguistic worldview places greater emphasis on thrift, responsibility, diligence, and the rational use of material resources. The analysis of English and German phraseological units and proverbs has made it possible to reveal the linguistic representation of material values, attitudes towards labour, wealth, and financial responsibility in both cultures. The conceptual metaphors MONEY IS LIQUID and MONEY IS SOLID, which reflect the cognitive mechanisms underlying the conceptualisation of economic processes in English, are also examined. It is concluded that the linguistic means used to verbalize the concept of MONEY combine universal cognitive models with culture-specific patterns of their realisation. The study demonstrates that a comparative analysis of the concept of MONEY is an effective tool for identifying the distinctive features of the English and German linguistic worldviews and for revealing the interrelationship between language, cognition, and culture.

Key words: concept of MONEY, concept verbalization, English linguistic culture, German linguistic culture, conceptual metaphor, proverbs.

Дата першого надходження статті до видання: 17.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.10.2026